

A large, brightly lit Christmas tree at night, with several people in red costumes standing in front of it. The tree is covered in warm white lights, and the scene is set against a dark background.

TOMTEHÅLJA 2004

JULMYS I HÖSTRUSKET

MED INGE I HALLA

Vid Dömle herrgård utanför Deje står ett gäng tomtar och pratar i ljuset från julgranen. Deras röda och vita dräkter lyser upp i det höstgrå regnet.

Tomtarna är glada och skojar och skrattar, trots att bara en enda liten flicka har kommit till första kvällen i årets Tomtehälja.

Inge Olsson från Forshaga är en av Sveriges 22 auktoriserade tomtar.

Text & Foto Cicci Wik

Inge Olsson eller Inge i Halla som han kallas, är en av ett tiotal tomtar i Dömle den här kvällen. Han hälsar och skämtar som vanligt. Någon säger att Inge var tomte långt innan han blev det på riktigt. Undertonen i de orden går inte att ta fel på och alla som hör det skrattar gott. Även Inge.

– Inge körde varor åt Grossbolsboa, en kvartersbutik i Forshaga, när jag var liten. Farsan ropade alltid på mig och brorsan när Inge kom körande på gatan där vi bodde. Undan ungar för nu kommer Inge! skrek han.

Inge nickar instämmande.

– Jag ville ju leva upp till att det var ett snabbköp jag körde åt. Det var därför jag tog kurvorna på två hjul. Jag var en riktig HJUL-tomte på den tiden. Alla skrattar gott igen.

Inge är en man i sina bästa år, någonstans kring 60. Han har ett riktigt tomteskägg, vitt naturligtvis. Glasögonen sitter ganska långt ner på näsan. Två snälla ögon med mycket skratt och värme plirar nyfiket på en över bågen där nere på nästippen. Han är varken lång eller kort och inte tjock heller. Han är verkligen en sådan tomte

som alla barn längtar efter på julafton. Det finns en aura kring Inge som genast blir både avväpnande och naturlig.

Sedan mitten av 60-talet har Inge drivit en bilskrot strax utanför Forshaga. Han är vida känd för att ta väl hand om sina kunder. 2001 fick han utmärkelsen årets företagare av Forshaga kommun. Det är inte för inte han fått den utmärkelsen. Han har "gjort ovärderlig PR för Forshaga kommun i egenskap av tomte men även framgångsrikt drivit en miljövänlig bilskrot sedan 1965". Wermlandstomten har uppmärksammats på många sätt. Folk reser långväga ifrån för att hälsa på hos Inge. Antingen är målet skroten eller så är det till Tomteboa, hans tomtebutik, som folk kommer. Inge är mån om att alla ska få den bästa servicen när de kommer och han har alltid minst ett skämt på lager.

Inge och alla de andra tomtarna är med i Sveriges Tomtegille. Det är en förening för seriösa tomtar. Det är klart att det är en rolig grej det här med tomteriet men det finns allvar i det hela också. En av de saker tomtegilletts medlemmar gärna påpekar med glimten i ögat är alla parabler som människorna sätter på taken. De gör det svårt att landa med renarna. Men en annan mer allvarig sak är att de inte tycker om krigsleksaker. Helst vill de inte dela ut sådana till barnen säger de. Ingen tomte dricker, röker eller svär heller. En tomte ska föregå med gott exempel för alla barn.

Sveriges Tomtegille bildades den tionde februari 2001 på Vallby Friluftsmuseum i Västerås. På deras hemsida kan man läsa följande:

"Sveriges Tomtegille är en non-profit organisation, som verkar och arbetar oberoende av politiska, religiösa och finansiella intressen. Föreningen stödjer och främjar jularrangemang i syfte att bevara och förstärka jul- och tomtetraditionerna i Sverige."

Tomtegillet är en organisation som inte i första hand tjänar pengar på tomtandet. Det är ingen affärsidé som ligger bakom gillet. I stället är det en intresseförening som vill arbeta för att bevara tomten och jultraditionerna.

– Om jag fick bestämma skulle jag utesluta alla tomtar ur tomtefacket om de inte har äkta skägg. Ska man ha oäkta skägg får det i så fall vara ett välgjort ett för det är så tråkigt när det syns att det inte är äkta. Inge drar med handen över skägget och ser allvarlig ut.

Det svenska tomttegillet samarbetar med Dansk Julemændslaug och Julenisselaug i Norge. Varje år anordnas flera träffar för tomtar på olika platser och under olika förutsättningar. Förutom Tomtehälja i Forshaga träffas tomtarna i år i Mora och har Tomte-VM på skidor. Det är ett jippo som anordnas av Mora skidgymnasium och sponsras av en skidtilverkare. Under året anordnas flera tomteträffar av skilda slag. Sveriges Tomtegille samordnar dessa. Det finns även träffar i Danmark och Norge.

En av tomtarna i Dömle har en mycket hög mössa. Det är Oslonissen Fred Osher. Mössan är hela 75 centimeter hög. Oslonissen skiljer ut sig på fler sätt. Han har blå tröja och mörkgrå byxor i stället för den traditionella röda dressen. I handen har han en klocka som han ringer med. – Det här är en gammaldags tomtedräkt, säger Oslonissen på klingande norska. Så här avbildade ofta Jenny Nyström sin gårdstomte. I Norge har vi haft Julenisselaug sedan 1992, berättar Oslonissen vidare. Det är den norska motsvarigheten till Sveriges Tomtegille.

Den största tomteträffen som anordnas varje år är världstomtekongressen i Danmark. Hit reser tomtar från hela världen och har riksdag. Det brukar få stor uppmärksamhet eftersom man valt att träffas i juli, mitt i sommaren. Det är inte en årstid som normalt förknippas med tomten. Inför 2004 års jul beslutade tomtarna att arbeta för att få folk att resa sig från sina datorer så att inte hela julen står och faller 24/12.

– 1992 åkte en kompis till mig ner till Köpenhamn för att gå på jazzklubbar. Han råkade hamna mitt i tomtetekongressen. När han kom hem åkte han hem till mig

och berättade att han varit på något som jag borde åka till. Jag tyckte det lät mycket intressant.

På våren 1993 damp det ner ett kuvert i Inges brevlåda med en tomte på. När han öppnade det blev han än mer förundrad. – Det var en inbjudan till tomtetekongressen avstämplad i Nuuk på Grönland. Klart man undrade varifrån de fått min adress och det undrar jag fortfarande. Jag bestämde mig för att åka dit i alla fall. Det föll sig så att jag inte kunde det året men nästa år, 1994, åkte jag. När jag var där nere träffade jag en tomte från Mantorp. Sveriges då

enda auktoriserade tomte. Han berättade för mig om Santa Claus of Greenland Foundation. Han sa att tomtarna på kongressen var med där. Man får vara med ett år på prov först. De kollar upp en bakom ens rygg. Man får ju inte vara brottsling och allra minst pedofil eller så när man har så mycket med barn att göra. När de gjort det får man bli auktoriserad. Det blev jag med pompa och ståt i Karlstad. Man vill ju inte framhäva sig själv men jag drog mycket folk den gången, säger Inge och skrattar.

Halla där Inge bor är en plats strax väster om Forshaga. Vägen dit går rakt genom Inges gård. Den ligger i en slänt och man ser vägen slingra över åkrar och in i skogen vidare mot Dömle och Kil. På ena sidan vägen finns Inges tomtebutik och renhagen. På den andra skymtar man bilskroten bakom ett högt plank. Det första man ser när man kommer fram till Halla är två varningsskyltar. Det är inga vanliga motiv på de här skyltarna. På den ena finns en tomte och på den andra en ren. En stor handsnidad trätomte står bakom skyltarna och lite längre bort bakom den ser man renhagen.

På lördagen har fler människor kommit hit än det var som kom till Dömle dagen innan. Det är folk överallt. Det finns en karusell och en hoppborg. Tidigare på dagen har det bland annat varit ponnyridning för barnen och musikunderhållning av trubadurer. Det finns flera försäljningsstånd utanför Tomteboa. Ett par i tomteluva säljer hantverk. I ett annat stånd bjuder tomtar på gröt och godis. I ett tredje stånd finns

loppisprylar. Lite längre bort står en tomte och säljer korv med bröd och dricka. På en altan står en stor släde uppställd. Där sitter en av tomtarna med en hel skara barn medan flera fotografer tar bilder. Tomten har fullt upp att få barnen att se glada ut och han lyckas med några av dem.

Inne i Inges tomtebutik sitter en tomte i stor länstol av trä och tar emot barnens önskelistor. Runt ett bord bredvid honom har barnen samlats. Några sitter och skriver och andra väntar på sin tur att ta plats vid bordet. I högtalarna hörs musik och överallt stöjs det och skrattas.

Tomteboa är öppet i stort sett året runt. Där är det öppet nästan alltid. Skulle det vara stängt är det bara att ringa så öppnar Inge.

– Folk förväntar sig att jag är i butiken vid den här tiden på året, säger Inge och drar med handen över den skäggprydda hakan. I tomtebutiken finns allsköns julsaker. I ett hörn hänger en hel hög med nappar som barnen gett till tomten när de bestämt sig för att sluta suga på dem. Där finns även en brevlåda för önskelistor.

Någon frågar Inge om han tror på tomten själv.

– Det slutade jag med för länge sedan men säg inget till barnen är du snäll, svarar han

med ett skratt. Barn är otroligt vakna så det gäller att inte avslöja sig. När jag var si så där sex eller åtta år skulle min farbror vara tomte. Han skulle böja sig ner och ta upp något när hans mask fastnade och föll av honom. När han svor över det kände jag igen hans röst. Efter det har jag inte trott på tomten. Varje julafton åker jag runt till olika familjer i Värmland och är tomte. Jag börjar vid tolv och brukar inte vara klar förrän fram emot kvällen. Det gäller att

vara så äkta som möjligt när det är barn i närheten. Eftersom jag är ute och far hela julaftonen blir vår familjejul alltid på juldagen här hemma. Ett av mina barnbarn var så rolig när han var liten. Han kunde gå in till farmor och mig och säga att han tyckte tomten skulle komma snart. Trots att han nog säkert visste att det var jag som var tomten så var jag inte det förrän jag fick på mig mina tomtekläder. Om jag hade mina vanliga kläder så var jag bara farfar för honom.

Inge är mer eller mindre tomte på heltid numera, särskilt när det närmar sig jul. Då står han i Tomteboa. Skroten har hans son mer eller mindre tagit över. I hagen utmed skogskanten går renen Julle och strosar. Han går där ensam. För ett år sedan fick Inge göra sig av med hans kompis som hette Julius. Han hade ätit något olämpligt och blev sjuk. Julle verkar trivas trots att han är ensam numera.

– Julle mår bra. För ett tag sedan fick jag besök här av några samer. De sa att de sällan sett en så ståtlig ren, säger Inge stolt. Så småpratar han med Julle genom stängslet. Det går inte att ta fel på tonfallet, han tycker mycket om sin ren. Julle lyfter på huvudet och tittar uppmärksamt på Inge. Renen verkar hysa samma varma känsla för Inge tillbaka. Varje seriös tomte

har renar så det är klart att det även finns en här hos Inge.

I ett härbre i anslutning till renhagen är det fiskdamm. Det står flera barn i kö dit för att pröva lyckan med fiskespöet. Hösten visar sin fina sida idag och gårdagens regn har dragit bort. Solen tittar fram då och då. Det är höst i luften men inte för kallt för Tomtehälja.

– Det roligaste med att vara tomte är att man får träffa så mycket folk. Jag har alltid tyckt om att prata med folk, berättar Inge. Jag säger vad jag tycker och jag gör ingen skillnad på folk och folk. Varken hög eller låg. Alla är lika. Det är inte alltid så lätt att sälja sig själv och affärerna går kanske inte alltid så bra som man önskar. Man vill ju inte ta så mycket i betalt att folk ryggar tillbaka. Man vill ju hellre att de ska tycka det är billigt än för dyrt. Jag talade med en tomte en gång som tog över 1500 i betalt för att vara tomte en kvart hemma hos folk. Självtar jag 250 kronor per tillfälle.

Som egenföretagare blev Inge alltmer intresserad av politik. Skatter och

administration krånglar till mycket för företag så moderaterna var det parti som passade Inge bäst. I valet 1991 blev han invald i kommunfullmäktige. Han skrev sloganen åt moderaterna som blev uppmärksammade och som antagligen hjälpte moderaterna att slå ut socialdemokraterna i Forshaga kommun det året. Även om han säger själv att han har svårt att sälja sig själv så har han aldrig saknat idéer. Han är en mycket aktiv person som tycker mycket om många saker. Han är snäll och välment men menar själv att han många gånger märkt att folk reagerat när han varit uppriktig och sagt vad han tycker.

– När jag lämnade de andra efter ett möte i politiken brukade jag säga att nu går jag så kan ni prata skit om mig hur mycket ni vill. Jag tror de gjorde det också men när det gällde något problem de inte kunde reda ut själva sedan så ringde de mig. De vet att jag hjälper dem. Bara man använder sitt sunda förnuft och inte är rädd för folk så går allt bra.

TOMTEFAKTA

Går man längre tillbaka i tiden härstammar den svenska tomten dels från den fornnordiska gudasagan men också från en turkisk munk som levde på 300-talet. Sitt nordiska ursprung har han hos småfolket. De var ett slags naturväsen som flyttade med människorna till gårdarna när de blev bofasta en gång i tiden. När människorna ännu levde som nomader fanns småfolket i naturen på samma sätt som många andra naturgudar runt om i världen. Det gällde att hålla sig väl med dem för att få jaktlycka och hålla sig frisk till exempel.

Vätten flyttade med människorna in i gårdarna när de blev bofasta. Han vaktade gården och hjälpte till om man var snäll mot honom. Det gällde att hålla sig väl med honom också för att få lycka och tur. Han var en vresig och lättretad figur som kunde ställa till det för folk på gården om han blev arg så det gällde att ge honom gåvor och se till att han hade det bra.

Det andra ursprunget har tomten från Turkiet på 300-talet. Där levde en munk hette Nikolaus. Efter sin död helgonförklarades han och blev skyddshelgon för barnen och sjöfolket. Sankt Nikolaus dagen är den sjätte december. Den dagen förhörde man förr barnen om vad de lärt sig. De som var duktiga fick gåvor. På engelska heter tomten Santa Claus, jultomten och idag ger man barnen julklappar på julaftonen. – Finns det några snälla barn? Den frågan har vi väl alla fått? Jultomten frågar och sedan blir julklappsutdelning.

Namnet Nisse har tomten antagligen fått från Nikolaus också. Ordet tomte kommer av att han höll till på tomten, gården. Mariken som hörde till gården.

LÄNKAR

Wermlandstomten
(Inge i Halla)
www.wermlandstomten.com

Sveriges Tomtegille
www.sverigestomtegille.se

Santa Claus Greenland
Foundation
www.santa.gl

Om Jenny Nyström
www.samlaren.org/jn.htm

Forshaga Kommun
www.forshaga.se

Dömle Herrgård
www.domle.se

